

Nappaprojekt - för att få en bra ekonomi på vita skinn

Ett projekt finansierat av Svenska Köttföretagen.

Projektdeltagare:

Svenska Fåravelsförbundet - projektägare

Kero Leathers AB - garvar renskinn men även andra sorters mindre skinn som får och get.

Tranås Skinnberederi och Donnia Skinn - bereder pälsskinn på återtag.
Skinnverkstån Gotland - syr produkter i älg-, ren- och lammskinn.

Bakgrund

Vi i Svenska Fåravelsförbundet ville ta ett krafttag med de "vita skinnen" som fårnärningen idag inte kan räkna in i sin ekonomi överhuvudtaget. Vi ville köra ett projekt i lite större skala för att undersöka om det kunde gå att få ekonomi på vita korsningskinn om de förädlades till exempelvis till nappaskinn.

I dag importeras nappaskinnsprodukter av lamm till ett värde av ca 20 miljoner kronor. Dessa skinn kommer mestadels från Etiopien, Italien och Frankrike och saknar de värden som vi i Sverige kan ge våra skinn i form god djurhantering och miljötänk både vis uppfödning, slakt och vid beredning. En stor del kommer även från Norge (källa SCB).

Köttrasernas vita skinn har ett mycket sämre värde idag än de gråa eller andra naturfärgade skinnen. Detta leder tyvärr till att de vita skinnen tas om hand och bereds i väldigt liten utsträckning. Oftast köps de in direkt av slakteriet för en ringa summa för att sedan säljas vidare till företaget Kontrollhudar International AB. Många vita skinn kasseras också, i synnerhet om de har rester av märkfärg på sig vilket gör dem värdelösa för vidareförädling.

Bland de vita skinnen finns det förstås också bättre och sämre skinn. Ullen från köttrasfår har ofta grövre ullfibrer än andra fårraser. Även mäg och dödhår är ett problem i dessa skinn vilket resulterar i att skinnen släpper hår, blir mindre slitstarka och kan upplevas som stickiga. Märg och dödhår är ihåliga, spröda och går av lätt = många brottytor som ger ett stickigt skinn.

Britta Wendelius, sekreterare SF

Det finns en okunskap om ull- och skinnkvalitet bland många fårägare med köttproduktion som spelar in här. Dessa kötttraser har till stor del avlats på egenskaper värdefulla för just köttproduktion. Ullen och skinnet har inte betraktats som den tillgång de skulle kunna vara om man bara tänker ett steg till. Dessa skinn kan till exempel fungera utmärkt till sittdynor, sulor och som toffelskinn, förutsatt att de är fria från död- och mörghår. Skinn med död- och mörghår bör aldrig beredas eller vidareförädlas med ullen kvar. Då finns det andra användningsområden där de kan passa bättre. Kötttrasskinn med ull av bra kvalitet däremot har ofta både stuns, är slitstarka och luftiga kan även fylla en funktion som tryckavlastare åt t.ex. personer som är rullstolsburna eller sängbundna.

Kötttraser har ofta ett tyngre och tjockare skinn på köttssidan än exempelvis Gotlandsfåren som är avlade på tunna och smidiga skinn. Just därför att de har denna tyngre kvalitet finns det en möjlighet att använda dessa skinn för exempelvis nappaskinnstillverkning. Nappa-skinnen kan sedan säljas vidare till skinnhantverkare inom konfektion och inredning.

Kero Leathers AB, ett garveri i Pajala, var intresserade av att göra provgarvningar av svenska lammskinn till nappa. I dag garvar de mycket ren och getnappa. De har även möjlighet att individmärka skinn i framtiden. Kostnaden för beredning av nappaskinn hos Kero är 365 kr/st om man bereder 100 st och 350 kr/st för 200 st. Ett nappaskinn kan man sälja för 70-80 kr/fot (ett fårskinn är ofta mellan 6-10 fot).

HKScan, Elisabeth Svensson, berättar att: "Gotlandsskinnen, pälsamm, tilläggsbetalas fram till jul för 335 kr/st. Kvaliteten/andelen godkända skinn minskar markant i slutet på säsongen. Då är det bättre att kanske överväga att klippa dem och låta en ny lock växa ut på 2 månader. Att planera klippning inför slakten kan med andra ord vara en bra idé. Efter jul är tillägget 90 kr/skinn. Värdet på övriga skinn ingår i skinnnoteringen. Just nu är marknaden och efterfrågan låg så inräknat värde är noll. Hanteringen täcker nätt och jämnt vad vi får för skinnen när vi säljer dem till ScanHide, fd Kontrollhudar".

Kontrollhudar International, numera Scan-Hide Sweden AB, köper in skinnen från slakterierna och säljer dem vidare till bland annat Polen, Tyskland och Makedonien men även till berederier i Sverige. Både garverier och berederier köper in skinnen. Enligt Claes Gyllensvaan, platschef på Scan-Hide Sweden AB, så ligger priserna på från 1 euro upp till 65 euro (för toppklass) per skinn. Skinnet delas upp i olika klasser: fårskinn och lammskinn (döms av storleken och karaktären på skinnet), vita respektive färgade skinn, dekorationsskinn (rena och gärna med lock men först och främst fina, rena skinn). Gotlandsskinnet sorteras för sig och även skinn av Leicestertyp. Sist, men inte minst mängdmässigt, sorteras skinnet av typen nappaskinn, alltså skinn som inte duger till annat än att avhåras.

Scan-Hide International AB säljer skinn för ca 7-8 miljoner/år. Ca 10% av de skinn de köper in årligen är i princip osäljbara, eller får ett nedsatt värde, på grund av märkfärg. Genom att märka fåren på huvudet eller i nacken så skulle vi kunna avhjälpa detta och öka värdet på våra skinn.

Syfte

I stället för att sälja våra skinn utomlands, med alla de värden vi har i form av god djurhantering och miljötänk, borde vi kunna ta hand om dem och förädla dem här i landet. Vi ville i projektet informera och öka kunskapen inom fårnäringen om hur man redan vid avel, djurhantering och vid slakt kan höja värdet på råvaran. Vi ville också arbeta för att mellanleden, dvs garverier och berederier, samt förädlingsledet =skinnhantverkarna, skulle kunna samarbeta och gemensamt ta fram en svensk kvalitetsprodukt som skulle kunna stå sig internationellt. Även i dessa led var det viktigt att mervärdena i form av god djurhantering och miljötänk följde med så att det ekonomiska värdet blev det rätta.

Mål

Att inga vita skinn ska kasseras på grund av exempelvis felaktig färgmärkning eller vid dålig hantering vid slakt. En ökad kunskap och ett ökat värde kan ändra på detta. Att de vita skinnen inom en snar framtid ska kunna räknas in som en intäkt jämbördig med andra produkter inom fårnäringen.

Att nya lammnappaskinnprodukter av hög kvalitet ska ha utvecklats i samarbete med berederi, garveri och skinnhantverkare.

Att svenskt nappaskinn ska dominera skinnmarknaden i framtiden och att importen av lammnappaskinn ska vara liten eller obefintlig.

Erfarenheter från projektet

Saker att ta hänsyn till inför garvningen

Klippning av fåren så nära slakt som möjligt är nödvändig inför nappagarvningen. Alternativt och för en tilläggskostnad kan klippning av skinn ske på mottagningsstationerna. För mycket päls vid avhårningen gör att hanteringen blir tyngre och kostsammare.

Skinn med dubbelläder - lädret skiktat sig och narven lösgör sig från resten av skinn - går att garva fast med ett sämre resultat, då det är svagare i skinn. Detta har varit vanligt på en del rasers skinn och framför allt på de Gotlandsskinn som kommer till Kero Leathers. Detta är en stor nackdel vid nappagarvning men det skiljer också på höst- eller vårslakt. Senvinterskinnen kan också vara svåra att garva. Allt detta måste på sikt utforskas noggrannare.

Hårfåren (ex.vis Dorper) har enligt tidigare erfarenheter det bästa skinn att garva. Det kan finnas andra raser bland köttrasfåren och även andra svenska raser som kan vara mer lämpade än andra att nappagarva men det måste det forskas mer om.

Märkning av skinn – spårbarhet till/från gården

Individ och/eller gårdsmärkning fungerar bra hos Kero Leathers. Märkning i ljumskan är det vanligaste men Philip Willners (Skinnverkstaden) skulle gärna se en märkning i nacken i stället för att få ut maximalt av nappaskinnen.

De skinn som Donnia och Tranås Skinnberederi märker måste märkas i ljumskarna eftersom det är på det sättet skinnen kan skiljas åt. Målet är att minimera märkningarna för att skona skinnen.

Uppsamlingsplatser/mottagningsplatser

Både Tranås Skinnberedning och Donnia Skinn kommer att ta emot skinn för samtransport till Kero Leathers. Önskemål om garvning till nappaskinn får i nuläget noteras manuellt på följesedeln. Ring gärna i förväg!

Kero kan tänka sig att ta hand om de skinn som ska nappagarvas och redan finns i norra delen av Sverige utan mellantransporter. Kontakta dem gärna i förväg för mer information!

Logistik – transporter

September är bästa tiden att skicka skinnen för garvning till Kero. Frakten blir billigare för klippta skinn eftersom de väger mindre. Tranås Skinnberederi samt Donnia Skinn kollar upp fraktmöjligheter och kostnader. Dessa båda företag kommer att samarbeta kring transporterna upp till Kero i Pajala.

Kostnader – ekonomi

Kero kan tänka sig att köpa in lamm/fårskinn och betalar 100 kr/skinn. Tomsa Kero säger: -"Vi måste få mera skinn för att kunna se utfallet och att kvaliteten håller en jämn och hög nivå".

Tranås Skinnberederi och Donnia Skinn tar emot skinn för vidarebefordran till Kero för garvning till nappaskinn. Önskemål om garvning till nappaskinn får i nuläget noteras manuellt på följesedeln. Ring gärna i förväg!

Kostnaden kommer att bli 50 kr ex moms per fot för fårägaren. Det är den kostnaden som berederierna kommer att ta ut av kunden för att märka in, klippa (vid behov), skicka tur och retur Pajala samt för garvkostnaden. Ett ordinärt lammskinn kan ligga på ca 9-10 fot x 50 kr = 450 - 500 kr.

Kostnader som tillkommer är ev. återtagsavgift som kunden betalar till slakteriet och returfrakt av nappan hem till kunden.

Marknadsföring och hur kommunicerar vi mervärden?

Claudia har försett projektdeltagarna med produktbilderna från SF att använda i marknadsföringssyfte på hemsidor och i sociala media.

Claudia tar med sig skinnprover på möten med Filippa K, Rök och Smart Textiles, Högskolan i Borås.

Pressmeddelande skickades ut till lantbrukspress och lokal press inför Fårfesten i Kil.

Marknadsföring av lammnappprodukter på Fårfesten i Kil.

Fårfesten i Kil besöks varje år av drygt 10 000 får-, skinn- och ullentusiaster under fredag till söndag det första veckoslutet i mars.

Förutom att exponera nappprodukterna i SFs monter hade vi också turen att få med flera produkter (grillförkläden, jacka, väst och väska) under den bejublade showen som hölls 3 ggr/dag under alla Fårfestdagarna.

Vi har marknadsfört lammnappan och nappprodukterna via SF och fårnäringen på sociala medier, hemsidor och kommer även att visa upp dessa på årsstämman i maj. Målet är att visa upp nappaskinnen, och produkter av dessa skinn, under fårrelaterade evenemang under året.

Hur går vi vidare med projektet? Långsiktiga mål.

I projektet har diskuterats om man kunde testa garvning av vinterlammens skinn samt hårfårskinn, alternativt korsningar med dessa. I nuläget räcker inte projektfinansieringen till dessa utökade test. Projektdeltagarna kom fram till att det behövs forskning och pengar till projekt som kan gå mer på djupet. Man behöver också testa vad som kan vara bra slakttider och mer lämpliga samt mindre lämpliga fårraser för nappagarvning. Finansiering till ett fortsättningsprojekt "Nappprojekt del 2" kommer att sökas hos Stiftelsen för Garverinäringens främjande.

Ett långsiktigt mål är att alla skinn från svenska får ska tas om hand och förädlas till säljbara produkter. I detta projekt har vi redan visat att svenska nappaskinn står sig gott i konkurrensen med de importerade men att en ökad kunskap behövs i alla led. De produkter som har tagits fram under projektet håller en mycket hög kvalitet och har rönt stor uppmärksamhet. Vår förhoppning är att vi med detta projekt har satt en boll i rullning och att kunskapen om, och mervärdet av, nappagarvning nu är på väg att öka.

Några röster om lammnappa från olika delar längs med ”skinn”-kedjan

Vilka fördelar ser du som fårbonde med att låta nappagarva en del av gårdens skinnproduktion

Thomas Eriksson, Hälla gård, Liden

-Jag kan se ett höjt värde av mina vita korsningsskinn med att nappagarva och färga in dem. Planen är att slakteriet ska få ombesörja distributionen till Kero för garvning men det måste kollas upp lite mer inför höstslakten. Eventuellt får de gå via Tranås Skinn i stället. Nappaskinnen kommer att förädlas till produkter att sälja på marknader och i gårdsbutiken. Grillförkläden är redan nu efterfrågade men även andra produkter är på lut.

Gudrun Haglund-Eriksson, Ull och Skinn Bengtstorp

-Fördelen är att allt är tillverkat i Sverige och att vi använder vår egen råvara. Olika skinn är bra till olika ändamål. De av mina djur som slaktas på Scan kommer att saltas där men jag kommer att märka på i förväg vilka som ska nappaberedas, till

exempel tacksinn med sämre ull och stalluppfödda finullslamm. Skinnen ska gå med transporten av övriga skinn från slakteriet till Tranås för vidare transport till Kero.

Gudrun ser främst ett användningsområde för nappaskinnen i kantning av de produkter hon redan syr, samt till nya produkter för att utöka sortimentet. Gudrun säljer sina färdiga skinnprodukter på marknader runt om i Mellansverige.

Vilka fördelar ser du med att nappagarva skinn från svenska lamm och tackor

Tomas Kero, Kero Leathers, Pajala

-Största fördelen är att slippa importera skinn. Vi har en kontroll varifrån skinnen kommer, och kan spåra skinnen bakåt. Vi kan därmed tala om från vilken gård skinnen är uppfödda och att dom tagits väl hand om med dom svenska reglerna vad gäller djurhållning.

Vi på garveriet testar olika djurarter rätt kontinuerligt men nu är det fokus på får och lamm. Av det försök vi gjort hitintills kan vi se att kvaliteten på en del raser håller mycket bra nappakvalitet, vilket kan ge en helt ny svensk lamm/fårnappa i klass.

Vilka fördelar ser du med nappaskinn från svenska lamm och tackor?

Några tankar från Skinnverkstaden och Philip Willners på Gotland.

"Under drygt 30 år har jag arbetat med skinn, både päls och nappa. Min favorit har genom åren varit renskinn, trots att jag bor på Gotland och även jobbar med det gotländska pälskinn. Detta tack vare att jag alltid har ansett ren som det perfekta skinn. Slitstarkt, mjukt, smidigt och garvat på ett miljövänligare vis, dvs det som kallas vegetabilgarvat istället för kromgarvat. Alltså perfekt för att tillverka kläder, det som är min främsta tanke bakom min firma.

För ett par månader sedan så fick jag frågan ifall jag kunde sy några plagg till Svenska Fåravelsförbundet. Det fanns ett projekt där man ville se möjligheterna med att garva "vita" skinn, alltså skinn från de fårraser som oftast är

Elof Nilsson, styrelsemedlem SF

köttfår och där pälsen oftast är av ingen betydelse. Mellan pälsen och köttet sitter ju skinnet och skulle det vara möjligt att göra något av det, det var frågan? Jag förklarade för Claudia Dillmann att fårskinn/ lammskinn var ett dåligt nappaskinn, att det var svagt och inte något direkt att hoppa högt för. Min erfarenhet från detta hade jag fått av de skinn som jag köpt av importörer av lammnappaskinn garvade i utlandet och de var oftast riktigt svaga och porösa. Men jag tackade ja till uppdraget, alltid lär man sig väl något av det och det är alltid kul med uppmärksamheten och nya kontakter.

Claudia och jag hade en diskussion om hur skinnen skulle ha garvats, de var redan beställda att garvas av Kero´s garveri i Pajala innan jag kom in i bilden. Av de 100 skinnen så blev 75 st kromgarvade och 25 vegetabilgarvade. Synd, tyckte jag, kunde hellre varit tvärtom, då jag hellre arbetar med det kromfria skinnet.

Skinnen anlände till Gotland och jag satte igång med att känna på skinnen och få en uppfattning av vad de kunde användas till för produkter. Skinnet hade en stadigare känsla än vad jag hade trott och när jag började att sy plaggen så fick jag revidera min uppfattning totalt. Kanske inte samma styrka som renen, men inte långt därifrån. Speciellt de vegetabilgarvade var riktigt bra, kanske för att det överlag var mer från vuxna djur och inte lamm. Jag gjorde en anorak, ett par västar, skinnförkläden, kepsar i olika utföranden, små plånböcker, slipsar och flugor. Tiden var rätt knapp, jag hade kanske fyra veckor på mig att göra så mycket som möjligt. Målet var att få med så mycket som möjligt för att visa upp på Fårfesten i Kil. Jag höll mig till de modeller jag normalt tillverkar, det fanns inte tid till att experimentera och utveckla nya produkter.

Om jag nu skall sammanfatta detta mitt uppdrag i nappaskinnsprojektet, så är jag mer än nöjd med kvaliteten på fårskinnen. Tänk er, nu har vi svenska fårskinn/ lammskinn som garvas i Sverige och de blir så bra. Kanske det beror på den skickliga garvaren Tomas Kero som gör ett fantastiskt jobb inte bara med ren utan även med dessa fårskinn? Det är en stor skillnad mot de utlandsgarvade lammskinnen som är både svaga och plastiska, dvs de håller inte formen när man syr i dem.

Jag blev så till mig av vetskapen av detta, så jag köpte in 250 svenska fårskinn, som jag lät skicka upp till Kero´s garveri. Om två veckor är skinnet hemma hos mig på Skinnverksta´n och det skall bli en glädje att sätta saxen i dem, de kommer att bli till skinnförkläden, västar och annat fint.

Om du är sugen på att själv låta garva dina fårskinn, så vet jag att Tomas är tacksam för om de är så kortklippta som möjligt. Annars faltar ullen och fastnar i maskineriet där uppe i Pajala. www.keroleather.com och www.skinnverkstan.se är två mailadresser att komma ihåg ifall ni vill ha skinn garvade eller hjälp med att sy upp något.”

Claudia Dillmann, projektledare